

УДК 599:349.6:502

Ссавці у регіональному червоному списку Луганської області

Вступ. Проблема охорони природи реалізується різними способами, але двома головними складовими є наступні: 1) створення червоних списків, 2) практична охорона «на місцях». У зв'язку з цим набули поширення регіональні червоні списки. В Україні вони до теперішнього часу створені і затверджені лише для Києва і п'ятьох областей — Дніпропетровщини, Миколаївщини, Полтавщини, Сумщини, Харківщини (Парникоза та ін., 2005).

З листопада 2006 р. подібна активність проявлена автором і його колегами з Луганського національного університету імені Тараса Шевченка відносно фауни хребетних Луганської області. Робота як по складанню самого списку, так і його просуванню через природоохоронні інстанції продовжувалася протягом півтора роки. Над проектом регіонального «червоного» списку працювали автор, І. Загороднюк і С. Литвиненко. Консультаційна допомога при формуванні списку отримана нами від колег з інших установ і організацій, у тім числі від Л. Годлевської, С. Резніка, В. Артюценка та ін. Врешті, 26 грудня 2007 р. на сесії Луганської обласної ради ухвалено «Перелік та положення про Перелік видів хребетних тварин, що підлягають особливій охороні на території Луганської області» (Перелік..., 2007).

Загальна характеристика «червоного переліку». В цілому список включає 100 видів хребетних тварин, що потребують охорони на регіональному рівні. Головною особливістю цього списку є його компоновка видами, які є рідкісними в області, проте не забезпечені охороною на загальнодержавному рівні (тобто не внесених до Червоної книги України). Цей список в його поточній версії включає наступні групи: кісткові риби — 4 види; земноводні — 6 видів; плазуни — 5 видів; птахи — 61 вид; ссавці — 24 види.

Критерії формування списку. При укладанні списку розглядалися види, що не внесені до «Червоної книги України», але потребують охорони на регіональному або й національному рівні. У якості критеріїв внесення видів до списку використано рекомендації Міжнародного Союзу Охорони Природи (МСОП) для формування регіональних червоних списків. При оцінках статусу видів використовували мисливську статистику та експертні висновки колег, що працюють в регіоні. Список пройшов три зовнішні експертизи перед подачею на затвердження: Луганського природного заповідника НАН України, Українського степового заповідника НАН України та Інституту зоології імені І. Шмальгаузена НАН України.

Ссавці в червоному списку Луганщини складають 24 % загального переліку видів. Головною особливістю запропонованого списку є висока представленість в списку степових гризунів, явно обійдених увагою у «Червоній книзі України», а також включення таких «мисливських» видів, як лось європейський, куниця лісова, корсак. У список включено види, які є рідкісними в цілому і уникають трансформованих людиною ландшафтів, зокрема агроценозів, урбоценозів і інших видозмінених унаслідок людської діяльності типів екосистем.

Трійка груп-лідерів в регіональному списку — гризуни (9), рукокрилі (7) і мідцеподібні (5 видів) (табл. 1). Разом з видами, що внесені до ЧКУ, майже ті самі ряди є основними у загальному переліку рідкісних і вразливих видів ссавців регіону: гризуни — 11, кажани — 12, хижі — 8, мідцеподібні — 7 видів, їжаки і ратичні — по 1 виду. Важливо відзначити, що частина ідей, закладених у регіональний перелік, знайшла своє продовження у проекті нового видання ЧКУ. Зокрема, не без участі авторів нашого переліку до ЧКУ буде включено 14 видів (відмічені зірочкою у поданому нижче переліку).

Таблиця 1. Розподіл кількості і частки рідкісних і вразливих видів ссавців за рядами

Ряд	Разом видів*	Червона книга України	Регіональний список	Разом під охороною
Erinaceomorpha — їжакоподібні	2	1	0	1 (50 %)
Soricomorpha — землерийкоподібні	8	2	5	7 (88 %)
Chiroptera — лиликоподібні (кажани)	14	5	7	12 (86 %)
Carnivora — вовкоподібні (хижі)	15	6	2	8 (53 %)
Lagomorpha — зайцеподібні	1	0	0	0 (0 %)
Rodentia — мишоподібні (гризуни)	31	2	9	11 (35 %)
Artiodactyla — оленеподібні (ратичні)	6	0	1	1 (17 %)
Разом	77	16	24	40 (52 %)

* підрахунок кількості видів — за Списком хребетних Луганської області (Список..., 2000).

За видами перелік ссавців, включених у червоний список Луганщини, виглядає так:

Ряд їжакоподібні (Erinaceiformes): їжак білочеревий (*Erinaceus concolor (=roumanicus)*);

Ряд мідисеподібні (Soriciformes): кріт європейський (*Talpa europaea*), рясоніжка велика (*Neomys fodiens*), білозубка велика (*Crocidura leucodon*), білозубка мала (*Crocidura suaveolens*), мідія мала (*Sorex minutus*);

Ряд рукокрилі (Chiroptera, seu Vespertilioniformes): нічниця вусата (*Myotis mystacinus* (вкл. *aurascens*))* , нічниця водяна (*Myotis daubentonii*)* , вухань бурий (*Plecotus auritus*)* , нетопир лісовий (*Pipistrellus nathusii*), нетопир малий (*Pipistrellus pipistrellus*)* , нетопир пігмей (*Pipistrellus pygmaeus*)* , лилик двоколірний (*Vespertilio murinus*)* ;

Ряд хижі (Carnivora, seu Caniformes): лисиця корсак (*Vulpes corsac*)* , куниця звичайна (*Martes martes*);

Ряд гризуни (Rodentia, seu Muriformes): вивірка звичайна (*Sciurus vulgaris*), ховрах крапчастий (*Spermophilus suslicus*)* , вовчок лісовий (*Dryomys nitedula*), мишівка темна (*Sicista severtsovi*)* , мишівка донська (*Sicista strandi*)* , хом'як звичайний (*Cricetus cricetus*)* , сліпушок звичайний (*Ellobius talpinus*)* , строкатка степова (*Lagurus lagurus*)* , мишка лучна (*Micromys minutus*);

Ряд парнокопитні (Artiodactyla, seu Cerviformes): Лось європейський (*Alces alces*)* .

Порівняння з іншими «червоними» списками. Для порівняння використано дані про види, які не включено до Червоної книги України. Список видів ссавців, які підлягають особливій охороні на території Луганської області, є найбільш представницьким в порівнянні із списками, запропонованим для інших областей. Зокрема, він більший за список для Харківщини на 46 %, Сумщини — на 29 %, Полтавщини — на 79 %, Дніпропетровщини — на 29 %, Миколаївщини — на 87 %, у середньому на 54 %.

Подяки. Від імені всіх розробників списку висловлюю подяку І. Парнікозі за постійну підтримку цієї роботи, О. Годлевській, В. Тимошенку та В. Морозу за експертизу списку, а також В. Ключеву і В. Ференцу за допомогу в супроводі проекту.

Література

- IUCN Guidelines for the Application of Red List Criteria at Regional levels.* — <http://www.iucn.org/themes/ssc/redlists/regionalguidelines.htm>.
- Парнікоза І. Ю., Годлевская Е. В., Шевченко М. С., Иноземцева Д. М. Фауна Украины: охранные категории (справочник) / Под редакцией И. В. Загороднюка. — Киев, 2005. — 60 с.
- Перелік та положення про Перелік видів хребетних тварин, що підлягають особливій охороні на території Луганської області. — Рішення Луганської обласної ради № 19/13 від 26.12.2007 р.
- Список хребетних Луганської області (Довідник-посібник до навчального курсу із зоології хребетних) / Укладачі В. А. Денщик, В. Г. Сулик. — Луганськ, 2000. — 50 с.
- Червона книга України. Тваринний світ. — Київ: Українська енциклопедія, 1994. — 464 с.

Михайло Колесніков